

S. Doc
A

CSIK-SOMLYÓI

RÓM. KATH.

VII OSZTÁLYU GYMNASIUM

ÉRTESITVÉNYE

az 187²/₃-ik tanévről.

MAROS-VÁSÁRHELYTT,

NYOMATOTT HÉJAS JÓZSEFNÉL A RÓM. KATH. LEÁNYISKOLA GYORSSAJTÓJÁN.

1873.

TARTALOM.

A csik-somlyói gymnasium történetéhez.

Tanodai értesítések:

- I. Tanári kar.
 - II. Tanterv.
 - III. Az ifjúság névsora.
 - IV. Statistikai kimutatás.
 - V. Gymnasiumi s ifjúsági könyvtár.
 - VI. Természettani szertár.
 - VII. Terménytár.
 - VIII. Vegyesek tára.
 - IX. Jutalmak.
 - X. Értesítő.
-

A csik-somlyói gymnasium történetéhez.

A csik-somlyói gymnasium, mint 5 (3 gramm. s 2 human) osztályu középtanoda állott fenn mintegy másfél század óta 1849-ig a szent-ferenczrendi atyák vezetése alatt. 1851-ben Thun terve szerint algymnásiummá szerveztetett a tanulmányi alap erején. Tanáraivá ekkor világi papok, szerzetesek és világiak vegyesen levének. Haynald Lajos püspök ő excja 1857. febr. 7. a székelyföldi esperesekhez intézett lelkes körlevelében kimondá, hogy „a kath. székely népnek Csik-Somlyón felállítandó 8 osztályu teljes gymnasiumra, jól szervezett oskola-tanító képezdére, és azzal kapcsolatban lévő 4 oszt. normalis iskolára el nem mellőzhető szüksége van.“ A lelkes főpásztor a nevezett intézetek szükségét indokolja, a kivitelre költségvetési vázlatot közöl, s legkevesebb 120,000 frtnyi tőkét látván szükségesnek, minden begyüendő 10-ik frtra a 11-iket, vagyis az egész után a 12,000 frtot megajánlja, szól az adakozás módozatairól is s felszólítja az espereseket és községi gondnokokat, hogy jövő hó 7-ig véleményöket közöljék. Ez megtörtént s így bocsátotta ki a nagyevü pásztor Pesten 1857. május 4. kelt s a székelyföldi kath. hivekhez intézett azon lelkes szózatot, melynek minden sora egy fenkölt magasztos léleknek lehellelte. Ebben az előbbi irat tartalmát bővebben kifejti, az intézetek helyéül Somlyót jelöli ki, ezt bővebben indokolja, az összehozandó töke megajánlására lelkesít, buzdít, utasít a módozatok iránt és a mi legtöbb ígérete szerint 12,000 frt lefizetését a fennevezett intézetek kiegészítésének alapkövét leteszi. *)

A lelkes szózat és áldozatkész példa, a kettős hazában, különösen a Székelyföldön, oly viszhangra talált, hogy az ezen alap begyűjtésére s kezelésére szervezett püspöki bizottmánynak 1858. sept. 18-án szerkesztett kimutatása szerint eddig 95,000 frt lett részint befizetve, részint megajánlva.

Ez alapon még az 185 $\frac{7}{8}$ tanévre beállíttatott az V. gymn. osztály.

185 $\frac{8}{9}$ már nemcsak a VI. osztály állíttatott be, hanem megnyílt egy osztálylyal a tanító-képezde is.

185 $\frac{9}{60}$ -ban megnyílt a VII. osztály is; de ennél többre aztán emelkedni nem lehetett, dacára azon beruházás és tanári fizetés szerénységének, melyek ezen magánalapból történtek; mert ajánlataik befizetésében sokan elbágyadtak, mások eltávoztak, elhaltak, és mások részint különböző ürügyek alatt vonakodtak, részint az évről évre sulyosabbá vált közelszegényedés miatt minden jóakarat mellett sem tudtak ígértöknek eleget tenni.

Hogy iskolánk 14 év óta csonkán volt kénytelen állani, abból sokféle hátrány származott az itten jó lelkek által szándékolt s czélbavett bővebb oktatásügyre; mert ifjaink itt nem végezhetvén a középtanodai tanfolyamot, részint meggyérültek, részint oda siettek, hol azt érettségi vizsgálattal koszoruzhatták meg; s így mig az intézet népességének létszáma csökkent, addig a többi polgárságban is szibbadtabbá vált a syphusi küzdelemhez hasonló buzgóság, s megszibbant a közönségnek is a kivitel nehézsége és huzamossága miatt a tervnél ébredt érdekeltsége.

Közvetlenül érzette és viselte e nyomoruságos helyzetet a tanodai tanári személyzet s fel tudta fogni a begyűlt magánpénzalapot kezelő püsp. bizottmány is; minthogy pedig az alapnak az itt 1858. oct. 4-én megnyílt tanító-képezde s két elemi osztály költségeit is kelle a képezde fejlődése miatt is évről évre növekedő arányban fedeznie, más kiutat a gymnasiumunk a közoktatás terén ez alatt fölmerült mozgalmak folytán még sürgősebbé vált kiegészítéséhez nem látván; több ízben különböző tervekkel és kérelmekkel, melyeket a jogos indokoknak halmazával tudott mindig támogatni, fordult az erd. r. k. státus vagyonát kezelő kolozsvári bizottmányhoz; de ennek sem lévén módjában segíteni, s különböző ürügyek is inkább, mint valódi okok hozatván föl a

*) E főpásztori szózat szószerint olvasható a Gyulafehérvári füz. II. füzet 51—56 lapjain. Szerk., kiadja Veszely Károly Kolozsvártt 1862.

csik-somlyói gymnasium eszméjének elodázására: már-már csüggettség szálta vala meg a közvetlenebbül érdeklő lelkeket, midőn a hírlapok egy a mi ügyünkre nézve is szerencsés fordulatot jósoló eseményt emeltek a nyilvánosság szárnyaira.

Erre kevés idő múlva megérkezett erd. püsp. Fogarasy, Mihály ő nmlgnak kegyes értesítése, mely hitelesen konstataulta azt, mit a hírlapokban megelőzőleg nagy örvendezéssel olvastunk, hogy t. i. nagynevű alapítónk dr. Haynald Lajos kalocsai érsek ur ő excja Budapesten május 17-én, ugymint kalocsai érseksége hatodik évfordulati napján kelt kegyelmes adománylevelében az erd. püspöki megye céljaira nagylelkűleg visszaadományozta azon 60,000 frtot, mely összeget itteni főpásztorkodása után kárpótlás czimén utólagosan kapott s e nagyszerű alapítványozás okmányának mindjárt I. pontja alatt az ő nmltsga által „különösen gondozott és meg bővített csik-somlyói kath. gymnasium VIII. osztályának beállítására“ 8000 frtnyi alapítványi tőkét méltóztatott juttatni: maga dr. Fogarasy Mihály jelenlegi főpásztorunk ő kegyelmessége pedig ugyanezen rég ohajtott nemes célhoz máj. 23-ki intézvénye szerint 4000 frt örökös alapítvánnyal méltóztatott járulni, kifejezván azonban, miszerint „e tőkék után esendő kamatok mindaddig tőkésítettetni fognak, míg a VIII. osztály ohajtott megnyitása megtörténhetend.

A somlyói tanári testület őszinte hálával eltelve, de egyszersmint mélyen érezve azt, hogy: „bis dat, tui cito dat.“ tartva attól is, nehogy már a közeli kilátásba helyezett középtanodai országos intézkedések csonka gymnasiumunkra még bénítóbban hassanak vissza: vezérelve és tolmácsolva az igazgató által, nem szűnt meg püspök ur ő excjnál már a jövő 187 $\frac{3}{4}$. tanévre a VIII. osztály beállítását kérelmezni, azon ajánlatot tévén, hogy csak egyetlen újabb tanári állomás rendszerezésével kész a fennmaradó tanórákat további kedvező napokig elvállalni.

A kegyes főpásztor ügyünket szívére vette, s e célból az iskoláink magánpénzalapját kezelő püsp. bizottmány nyul jun. 16-án gyűlést tartott, mely először is a kegyes jótévlő főpásztoroknak hálás köszönetet szavazván s a 12,000 frttal növekedett alap állását megvizsgálván: *a VIII. osztálynak a jövő tanévre beállítása lehetségesnek tűnt ki*, mit püspök-elnök ő nmltga határozatilag ki is monda.

Ezen örvendetes nyugpontnál legyen szabad egy visszapiillantást tennem, s kifejezném, miszerint többen megvártuk volna, hogy a VIII. osztály mindnyájunk által sovárgott beállításának és így a főgymnasium betetőzésének kimondása az öröm- és lelkesedésnek külsőleg is élénkebb jeleit idézze föl, mint a minöket a t. bizottmányi gyűlés tanusított. Én szegény kath. székelijünk ezen igen fontos ügyének azon lelkes apostolait akartam örömtől sugárzó arczczal újból látni, kikkel Haynald Lajos ő nmltsga a nemes és mentő eszme valóítását az 1857-ik év folytán e szent lelkesedésnek és buzgalomnak annyi hevítő nyilatkozatai között indította volt meg! De talán megváltoztak azóta az idők? Meglehet, de a human eszméket s így a szóban lévő sem élték túl; hanem ellenkezőleg napról-napra inkább kezdjük érezni üdítő és nemesítő befolyásuknak szükségét. Vagy talán az emberek változtak meg? Meglehet, de azért az életrevaló eszme, ha pártolóbb időkig lappang, és valaki azt kicsinylené is, előbb utóbb érvényesíti magát. Vagy talán, midőn a művelődés templomára a fénylő keresztet, a világító toronyra az örök tüzet föl kellene tűzni, akkor a bátortalanság és csüggettség érzelmé kapja meg habozó szívünket?!

Nem kutatom, nehogy talán lehűtsem igazi székelij lélekből szakadt azon tiszta érzelmet, melylyel hálás köszönetet rebegek feledhetlen emlékü püspökünk s felgymnasiumunk lelkes alapítója, jelenleg kalocsai érsek dr. Haynald Lajos ur ő nmltsgnak ki nemes célunkra már 20,000 frtot áldozván alapunk $\frac{1}{3}$ -ét képviseli; hálás köszönetet mostani kegyes főpásztorunk dr. Fogarasy Mihály ur ő nmltsgnak, ki alapunkhoz szintén több mint 5000 frttal járult, s most midőn az idők teljét bekövetkezni látta, „legyen“ szavával kimondá, hogy a nemes lélekből származott ige elvégre tetté váljék; hálás köszönetet mondok ezen iskola minden egyéb jótévlőinek, kik magoktól megvont filléreiket a csik-somlyói szelid muzsák óltártüzeének élesztésére szentelék; s végül hálás köszönetet azon tisztán jóakaratu székelij atyámfainak, kik mint az ügynek önkénytes hordnokokai, sem a húzamos idő lankasztó hatásai, sem egyéb akadályozó viszonyok között nem akarták elejteni, hanem életre törekedtek segíteni azon a szó legteljesebb és legszebb értelmében „human“ eszmét, melynek életétől a napról napra mostohább sorsu csiki székelynek jövője igen-igen nagy mértékben függ!

Imets Fülöp Jákó,
gymn. igazgató.

I. Tanári kar.

Folyó szám	A tanár neve, állása sat.	Tantárgyak, melyeket előadott.	Osztályok, melyekben tanított.	Előadásainak heten- kénti óraszama.	Gymnasiumi mellékes foglalkozása.
1	Adorján Imre , világi, az iskolai m. alap pénztárnoka.	Magyar nyelv. Mennyiségtan. Természettan.	V. V.—VII. VII.	17	VII. osztály főnöke.
2	Bálinth Lázár , egyházmegyei áldozár.	Magyar nyelv. Latin nyelv. Menny. s term. földr. Természetrájz. Ének, zene.	III. II. V.—VI. V.—VI. I.—VII.	21	II. osztály főnöke és a terménytár öre.
3	Fekete Márton , világi, szab. áll. honvéd hadnagy	Történelem. Mennyiségtan. Tornászat.	IV.—VII. I. I.—VII.	21	V. osztály főnöke.
4	Imets Fülöp Jákó , egyházi, finőveldei igazgató, a magy. történelmi és term. tud. társ. s az orsz. tanáregylet tagja.	Földrajz. Történelem. Bölcsészet.	I. III. III. VII.	9	A gymnasium igazgatója.
5	Imre Márk , szt-ferenczrendi áldozár.	Hittan. Magyar nyelv. Latin nyelv. Természet rajz.	II. I. I. I. II.	18	I. osztály főnöke.
6	Király Lajos , világi, isk. alappénztári ellenőr.	Magyar nyelv. Mennyiségtan.	VI. VII. II.—IV.	17	VI. osztály főnöke.
7	Kiss Gusztáv , egyházi, finőveldei aligazgató.	Német nyelv. Görög nyelv.	III.—VII. V.—VII.	—	A tanári értekezletek jegyzője.
8	László Polykár p, szt-ferenczrendi áldozár.	Hittan. Magyar nyelv. Latin nyelv.	I. III. IV. II. III. III.	—	III. osztály főnöke, al-gymn. exhortator.
9	Márkos János , egyházi.	Latin nyelv.	V—VII.	17	—
10	Sipos Sándor , világi.	Írás. Rajz.	I. II. I.—IV.	18	—
11	Szentpéteri János , örmény szert. áldozár.	Hittan. Latin nyelv. Természettan.	V.—VII. IV. III. IV.	18	IV. osztály főnöke, a természettaniak öre, fegymn. exhortator.

Ezen személyzetből a 2. 3. 6. 7. 10. és 11. szám alatti tanárok a helybeli tanító-képezdénél is helyettesekül, szakmájuk szerint, 4—6 órával voltak alkalmazva.

II. Tanterv.

H i t t a n.

- I. osztály. 2 óra. Hittani oktatás. Kézikönyv: Nagy Kátékismus. Eger.
 II. osztály. 2 óra. A kath. egyház szokásai és szertartásai. Kézikönyv: Egyházi szertartások magyarázata, Nogáll János.
 III. osztály. 2 óra. Az ó-szövetség története. Kézikönyv: Dr. Éltes K. Szent Történetek.
 IV. osztály. 2 óra. Az új-szövetség története. Kézikönyv, mint a III. osztályban.
 V. osztály. 2 óra. A kereszténység előtti és keresztény kinyilatkoztatás. Jézus Krisztus igaz egyháza. Kézikönyv: A kath. egély tankönyve Wappler után németből. I. Rész.
 VI. osztály. 2 óra. Istenről. Az ember megigazulásáról és megszentüléséről. Kézikönyv, mint az V. osztályban. II. Rész.
 VII. osztály. 2 óra. Az általános és különös erkölctan. Kézikönyv, mint az V. osztályban. III. Rész.

Magyar nyelv.

- I. osztály. 3 óra. A nyelv alaktana és a mondatban főbb pontjai. Kézikönyv: Szvorényi kisebb magyar nyelvtana. I. Rész.
 II. osztály. 3 óra. Igetan és szóképzés. Kézikönyv, mint az I. osztályban.
 III. osztály. 3 óra. Mondattan; minden két hétben egy dolgozat. Kézikönyv: Szvorényi kisebb magyar nyelvtana. II. Rész. Olvasókönyv: Szvorényi. III. Rész.
 IV. osztály. 3 óra. Irályisme és polgári ügyiratok; két hétben egy dolgozat. Kézikönyv: Machik, Irálytan. I. Rész.
 V. osztály. 3 óra. Bevezetés a szónoklat- és költészettanba; kisebb írásművek; Kézikönyv: Szvorényi Ékes-szólástan. Írásbeli prózai dolgozatok és kisebb poétai kísérletek.
 VI. osztály. 3 óra. Nagyobb költői és szónoklati műfajok; k. k., mint fennebb. Dolgozatokul beszédek s kidolgozottabb versek szerkesztése.
 VII. osztály. 3 óra. Magyar irod. történet, ó. közép, új és legújabb kor Kazinczyig. K. k. Szvorényi Magyar irod. tanulmányok. Történelmi, életrajzi és szépirodalmi feladatok írásbeli dolgozatokul.

Latin nyelv.

- I. osztály. 6 óra. Szótan; két hétben egy isk. dolgozat. K. k. Szepesi Latin nyelvtan. I.
 II. osztály. 6 óra. Az egész igetan; két hétben egy isk. dolgozat. K. k., mint fennebb. II.
 III. osztály. 5 óra. Mondattanból az esetvonzat; két hétben egy isk. dolgozat. K. k. Szepesi Mondattana. Hoffmann „Historiæ Antiquæ”-ból két könyv emlézve, elemzve és fordítva.
 IV. osztály. 5 óra. A mondatban bevégzése. K. k., mint fennebb. Julius Caesarból két könyv, fordítva és elemzve. Vermértan. K. k. Vas József Latin Ékesszó-kötés. Ovidiusból két Elegia emlézve, versmértanilag elemzve és fordítva. Két hétben egy dolgozat.
 V. osztály. 6 óra. Sallustius Bellum Catil. et Jurgurth. Ovid Metamorphosisából I. Quatuor Mundi ætates, Phaeton et Heliades emlézve és fordítva; hetenként egy dolgozat.
 VI. osztály. 6 óra. Liviusból szemelvények. Cicero in Catil. oratio II. fordítva; Virgil Aeneis I—II. könyv, emlézve, széptanilag elemzve és fordítva; két hétben egy dolgozat.
 VII. osztály. 5 óra. Cicero Cato Major, et oratio pro lege Manilia ford. Virgil Aeneis 3. 4. könyv, emlézve, széptanilag elemzve és fordítva; két hétben egy dolgozat.

Görög nyelv.

- V. osztály. 2 óra. Szótan; két hétben egy dolgozat. K. k. Szepesi Hellen nyelvtan.
 VI. osztály. 2 óra. Az egész igetan; két hétben egy dolgozat. K. k., mint fennebb.
 VII. osztály. 2 óra. Nyelvtani ismétlés. Xenophon Anabasis. I. 1. 2. 3. fejezetek fordítása és elemzése.

Német nyelv.

- III. osztály. 3 óra. Fő- és melléknevek, névmások, számnévek, segéd- és rendes igék; fordítás, elemzés. K. k. Toepler Német grammatika.
 IV. osztály. 2 óra. Rendetlen igék, szóképzés, szóvonzat. Fordítás, elemzés, kisebb darabok szavalása. Írásbeli dolgozatok. K. k., mint fennebb.
 V. osztály. 2 óra. Az alaktan ismétlése; elemzés, szavalás, írásbeli dolgozatok. K. k., mint fennebb és Mozart Lesebuch I.
 VI. osztály. 2 óra. Fordítás, elemzés, szavalás. K. k. Mozart Lesebuch II.
 VII. osztály. 2 óra. Mozart Lesebuch III-ból jelesebb darabok fordítása, elemzés, szavalás.

Földrajz.

- I. osztály. 3 óra. Földrajzi előismeretek. A magyar királyság földirata. K. k. Hauke-Környei Földirati Tankönyve.
 II. osztály. 3 óra. Általános földrajz, mind az öt világrész. L. k. Bellinger-Fényes: Földrajzi vezérfonal.
 III. osztály. 2 óra. Erdély földrajza. K. k. Matusik.
 V. osztály. 2 óra. A mennyiségtani földrajz alapvonalai. K. k. Berecz-Lutter.
 VI. osztály. 2 óra. A mennyiségtani és természettani földrajz alapvonalai. K. k., mint fennebb.

Történelem.

- III. osztály. 3 óra. A magyarok története az Árpád-ház alatt és vegyesből a Hunyadiak koráig. K. k. Ribáry, Magyarország története. Emletani gyakorlatokkal: segédkönyv: Imets Mnemonika.
 IV. osztály. 3 óra. I. Űlászólótól végig. K. k., mint fennebb.
 V. osztály. 3 óra. Ó-kor egészen. K. k. Somhegyi. Egyetemes Világtörténet. I.
 VI. osztály. 3 óra. Középkor egészen. K. k. Somhegyi II.
 VII. osztály. 3 óra. Új-kor a francia forradalomig. K. k. Somhegyi. III.

Mennyiségtan.

- I. osztály. 5 óra. a) Számítan. Tizedes rendszer. Alapmiveletek elvont és nevezett számokkal. Közönséges- és tizedes törtek. K. k. Mocnik-Szász, Számítástan. I. b) Nézlettan. Termennyiségek a négy szögig. K. k. Mocnik-Szabóky, Mértani nézlettan. I.
 II. osztály. 5 óra. a) Számítan. Viszonyok, arányok, egyszerű hármasszabály és kamatszámítás. K. k., mint fennebb. b) Nézlettan. Négy és szögek, területszámítás és a háromszögek hasonlósága. K. k., mint fennebb.
 III. osztály. 3 óra. a) Számítan. Összetett viszonyok és arányok, társaság-, vegyítés- és láncszabály. K. k. Mocnik-Szász. II. b) Nézlettan. Görbe vonalak és idomok. K. k. Mocnik-Szabóky. II.
 IV. osztály. 3 óra. a) Számítan. Betűszámítan és hatvány mennyiségek. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Nézlettan. Tömörmértan. K. k., mint fennebb.
 V. osztály. 4 óra. a) Betűszámítan a hatványozásig. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Mértan a kerületig. K. k. Mocnik-Szabóky.
 VI. osztály. 4 óra. a) Hatvány- és gyökmennyiségek. Viszonylök. Első fokú egyenletek egy és több ismeretlennel. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Görbe vonalak és Tömörmértan. L. k. M.-Szabóky.
 VII. osztály. 3 óra. a) Felsőbb rangú egyenletek. Szám- és mértani haladványok. Csoportulatok tana. K. k. Mocnik-Arenstein. b) Sík háromszögletan és alkalmazása. K. k. Mocoik-Szabóky.

Természettudományok.

- I. osztály. 2 óra. Állattan egészen. K. k. Hanák. A természetrajz elemei.
 II. osztály. 2 óra. Ásványtan. Növénytan. R. k. Hanák.
 III. osztály. 3 óra. Természettanból a testek általános tulajdonai, nyugtan és moztan, K. k. Greguss. Természettan.
 IV. osztály. 4 óra. A hőtántól végig. K. k., mint fennebb. Vegytan egészen. K. k. Dékány. Vegytan elemei.
 V. osztály. 2 óra. Ásvány- és növénytan. K. k. Mihálka.
 VI. osztály. 2 óra. Állattan. K. k. Mihálka.
 VII. osztály. 3 óra. A testek általános tulajdonai. Vegytan, hőtan. nyugtan és moztan. K. k. Kunzek-Abt. Természettan.

Bölcsészet.

- VII. osztály. 3 óra. Lélek- és Gondolkodástan. K. k. Purgstaller, Bölcsészet elemei. I—II.

Rajzolás.

- I. osztály. 4 óra. Mértani rajz szabad kézzel. Egyenes és görbevonalak; Épület- és egyéb idomok.
 II. osztály. 4 óra. Tájképek árnyékolva. Mértani rajz folytatása.
 III. osztály. 4 óra. Virágok és ékitmények rajzolása, egészen árnyékolva.
 IV. osztály. 4 óra. Nagyobb minták, egész emberi alakok, ékitmények. Segédkönyv: Martin és Heyssig. Vezérfonal a mértani szabad kézrajz tanításánál.

Szépíráás.

- I. és II. 2 óra. Magyar, latin és német szépíráási gyakorlatok, Lővényi rendszere után.

Ének és zene.

Az egész Gymnasiumban együttesen. Hetenkint 4 óra. Zsaskovszky-féle munkák nyomán.

Testgyakorlat.

Az egész gymnasiumi ifjuság két szakaszban, hetenkint két-két órában gyakoroltatott a csak nyári hónapokban használható szabad torna helyiségben.

Írásbeli feladványok

a felgymnasiumi osztályokban voltak:

a) magyar nyelvből:

V. Osztály. A négy évszak (elbeszélés). Történeti elbeszélés. Körmondatok. Vörösmarty „Szigetvár“-nak prózára áttétele. Szabad dolgozat. Tavasz dal. Monda. Tanulók napirendje (Tanköltemény). Az év II. felében az osztály „Tavaszi bimbó“ című heti lapocskát irt össze, melyet az illető tanár bíralt meg s javított ki, mint a mindnyájukat kötelező és szabad dolgozatok gyűjteményét.

VI. Osztály. A letelt szünidő élményei. Névnapi üdvözlő beszéd. Szabad dolgozat. Az 1872-ki őszi (dal). Az advent (erkölcsi beszéd). Szabad dolgozat. Ó év végéni gondolatok. Vörösmarty „vált tanítványaihoz” című erkölcsi tanlevelének bővített visszaadása folyó beszédekben. Az év egy részét „Kisérletek” című heti írott lapra fordították és pedig a kötelező dolgozatokat felülhaladó szép eredménnyel.

VII. osztály. Gondolatok tanév elején. „Kezdi buzgón stb” (buzdító szónoki beszéd). Szüreti dal. Ennek kicserélt véleményes bírálata. A mohácsi vész befolyása az irodalom emelésére. Üdvözlő az új évhez. A jótett önmagában hordja jutalmát. Az előbbinek kölcsönös bírálata. Tavaszi est a szabadban. Szabad dolgozat. „Zalán futása” X. ének (történeti rajz). Alkalmi üdvözlő beszéd.

b) latin nyelvből:

V. osztály. Sallust életrajza. Ovid életrajza. Róma város leírása. A birodalom fénykora, hanyatlásának okai. A bűn veszélyes.

VI. osztály. Livius életrajza. Virgil életrajza. Cicero életrajza. Minden tudomány haszna. A latin irodalom ismeretének haszna. Az erényes élet befolyása a hosszú, mindenestre a boldog életre.

VII. osztály. Nevezetesebb római férfiak életrajzai egyenkint. Egy atyának fiához intézett nevelési irányú levelei.

III. Az ifjuság névsóra.

A tanuló neve, ismétlő- vagy ösztöndíjas-e?

I. osztály.

- Bálinth József.
Baló Aladár.
Balogh István.
Bartalis Ferencz.
5. Basa Imre.
Búzás Elek.
Csiki Károly, öszt.
Csobotár Vazul, g. k.
György Endre.
10. Imre Gergely.
Kasza András.
Keresztes Sándor, öszt.
Kiss Lajos.
Kovács Árpád, ism.
15. Kovács János.
Márton Károly, öszt.
Márton Mózes.
Miklós Albert, öszt.
Nagy Domokos.
20. Petres Gyula.
Potóczki Ede.
Salamon Joákim, ism.
Schön Árpád.
Szöcs János.
25. Tompos János.
Br. Wardener Arthur.

Vizsgálat előtt kiléptek:

Demény János.
Szakács Imre.

Vizsgálatlan maradt:

Vass István.

II. osztály.

Balázs Bénéiam.
Benedek József, öszt.

- Bocskor Béla.
Csiszér Ádám, öszt.
5. Csiszér Ignác.
Gábori Antal.
Gál Márton, ism.
Geczó Béla.
Gergely Ferencz.
10. Györffy Mihály, ism.
Kassai Lajos, öszt.
Karda Károly.
Koncsag Sándor.
Nagy Ferencz.
15. Pál József, öszt.
Pap Sándor.
Petres Károly, ism.
Sándor István.
Tamás Sándor.

III. osztály.

- Balázs Dénes.
Birtha József, öszt.
Bocskor Kálmán.
Csiki József, öszt.
5. Csiszér Lajos.
Dobos Ferencz, öszt.
Kezezi Mihály.
Korodi Elek, öszt.
Kovács Imre, öszt.
10. Kristály Balázs.
Laczkó Albert, öszt.
Márkos Sándor.
Rettegi Ferencz, öszt.
Tamás Sándor.
15. Toczauer Károly, öszt.

Vizsgálat előtt kilépett:

Fülöp Sándor, g. k. ism.

IV. osztály.

- Ambrus Dénes.
Balázs József.
Bara József.
Bartalis János.
5. Bocskor Ádám.
Csiszér Imre, öszt.
Csűrös József, öszt.
Dobay József.
Imreh János.
10. Jakab Alajos.
Jánosi Lajos, öszt.
Kánya Gyula.
Kánya János.
Kovács Sándor.
10. Köllönte József, öszt.
Markaly Antal.
Molnár Károly.
Sándor Gábor.
Szántó József.
20. Torday László.

Vizsgálat nélkül elmaradt.

Fejér József, öszt.

V. osztály.

- Gábor György.
Jankó István, öszt.
Kopacz József.
Kovács István.
5. Kovács Jákó, öszt.
Könczei Ferencz.
Lakatos Károly.
László Albert.
Molnár László.
10. Nagy József.
Péter István, öszt.

Puskás József, öszt.
Salamon Lajos.
Stemmer Olivér.

Elhalt.

15. Koncsag Antal, öszt.

VI. osztály.

Bálinth Sándor, öszt.
Bartha István.
Betegh Antal, öszt.

Bodó Ignác, öszt.
5. Borka Imre, öszt.
Éltes András, öszt.
Imets János, öszt.
Imreh András, öszt.
Jákó János.
10. Jánosy Antal.
Kópi Károly, öszt.
Orbán Gyula, öszt.
Rafain Jákó, öszt.
Rettegi Gyárfás öszt.

15. Ruzs János, g. k.
Tanodát változtatott:
Mika Sándor.

VII. osztály.

Bodó Lajos, öszt.
Botár István.
Császár Dénes.
Csoboth István.
5. Demény Béla, öszt.

IV. Statistikai kimutatás.

Osztály	Létszám szerint						Vallásra nézve				Nemzetiség tekint.				Sorozati kivonat az év végén							
	Beiratott	Ismétlő	Alsóbb osztályból jött	Kivülről jött	Kimaradt	A mult tanév végén volt	Róm. kath.	Gör. kath.	Helv.	Összesen	Székely (Magyar)	Német	Rómán	Összesen	Kitűnő	Jeles	I. rendű	II. rendű	III. rendű	Vizsgálat előtt kilépett	Vizsgálatlan maradt	Összesen
I.	29	2	27	4	2	23	28	1	—	29	28	—	1	29	3	3	10	9	1	2	1	29
II.	21	3	18	—	—	23	21	—	—	21	21	—	—	21	2	1	16	—	—	—	—	19
III.	16	—	16	4	1	31	15	1	—	16	15	—	1	16	5	1	7	2	—	1	—	16
IV.	20	—	20	3	1	20	20	—	—	20	20	—	—	20	—	7	12	1	—	1	—	21
V.	15	—	15	4	—	18	15	—	—	15	15	—	—	15	4	4	6	1	—	1	—	16
VI.	16	—	16	—	1	18	15	1	—	16	14	1	1	16	3	3	9	—	—	—	1	16
VII.	5	—	5	—	—	4	5	—	—	5	5	—	—	5	—	—	5	—	—	—	—	5
Össz.	122	5	127	16	5	137	119	3	—	122	118	1	3	122	17	19	65	13	1	6	1	122

V. Gymnasiumi s ifjusági könyvtár.

A jelenlegi könyvtár az 1848 előttinek nagyon csekély rom-maradványain kívül nagyobb részt magánosok ajándékaiból alakult meg s évről-évre — bár szegény mérvben — vétel útján is gyarapodott. Az 187¹/₂ tanév végén 1645 kötetet számlált, jelen évben a kolozsvári ns Tanácstól „Kolozsvár története“ czimű nagybecsű mű I. kötetét, t. Bodola József úr adományából 1, t. Heckenast és Lampel kiadó urak megküldéséből 24, beszerzés útján pedig 44 darabbal szaporodott, s így 1715 kötetből áll. — Tudományszakok szerint rendezve egyik tanár felügyelete alatt használja mind a tanári kar, mind az ifjuság. E könyvtárban lévő lapgyűjtemény is gyarapodott. A mult tanévről különféle tanintézetektől 92 darab Programm jött be. A tanári kar használatára e tanévben két szakbeli folyóirat, az orsz. „Tanáregyesületi közlöny“ és „Magy. Tanügy“ járt.

VI. Természettani szertár.

A természet- és vegytani régibb eszközök száma 88 darab, melyek csak részben használhatók. A múlt évben a szertár számára 100 forint értékű vegytani készülékek szereztettek, melyek közül nevezetesebbek 1 Dániel-féle csap a durranó-lég előállítására, 2 gáztartó s 1 Liebig-féle hűtő. Az idén a természet- és vegytaniak leltári tétele száma 122-re megy.

VII. Terménytár.

Az állattani gyűjtemény 42 tömetsből áll, melyekhez az idén tek. Römer E. bányai orvos úr 3 újabb tömetsel járult.

A rovarok és lepkék gyűjteményében mintegy 120 faj van képviselve.

A növény-gyűjtemény 300 darabját Éltes Elek volt tanártársunk még ugyanannyival gyarapította. Továbbá: a Titius Pius Piranóban tartzkodott minorita-rendű áldozár úr által a magyarországi tanodák számára felajánlott természetrajzi gyűjteményből ezen iskolának 7 táblán 63 moszatfaj, 4 táblán 36 moh, 4-en 36 zuzmó, 1-en 9 páfrány, összesen: 144 darab virágatlan növény jutott.

Az ásvány-gyűjtemény szakok szerint rendezve áll:

- a) 539 természeti ásványból,
- b) 68 darabnyi szikla-gyűjteményből,
- c) 22 darab kőületből és
- d) 120 darab jegecz-mintából.

VIII. Vegyesek tára.

a) Mértani alakok s eszközök 42 darab.

b) Földrajziak: 2 darab domborművű térkép; 3 darab földteke; 1 gyűrűteke; 41 darabnyi fali- és kisebb földabrosz-gyűjtemény.

c) Érem- és pénz-gyűjtemény: 71 darab ezüst; 131 darab rézpéldányból áll. Ehez az idén még egy drb. ezüst pénz járult I. Lipót korából.

d) Hadászati régiség: 4 darab; egyéb: 2 darab (idei gyarapodás.)

IX. Jutalmak.

1. Az ezen gymnasiumhoz utalványozni szokott 21 frtból legnagyobbbrészt tankönyvül szolgáló művek vásároltattak. Az idén e könyvjutalomban az algymnasiumi osztályok jobb magavieleitű és szorgalmasabb tanulói közül részesültek 18-an.

2. A tek. Lukácsfi Manó székely-udvarhelyi gymnasiumi tanár úr által szorgalmi jutalmul az idén is felajánlott s ide juttatott 8 drb. latin remekírói könyv azon 8 tanuló közt osztatott ki, kik jó erkölcsi viselet mellett a latin nyelvből legtöbb eredményt mutattak fel.

X. Egyéb értesítések.

a) Jelentés az 187²/₃-ik tanévről.

A tanuló ifjuság október első napjaiban begyűlvén és szabályszerűleg beiratván, 4-ikén, mint királyunk ő felsége magasztos névünnepén, ünnepélyes „Veni Sancte“ tartatott, 5-én az előadások rendesen megkezdettek s az egész tanéven át, daczára a vidéken tűnedező roncsoló toroklob ijesztgetéseinek, szakadatlanul folytak.

A csik-somlyói gymn. tanári személyzet körében ezen iskolai év elején jelentékeny mozzanatok történtek, némely tanárok eltétetvén és helyettök mások neveztetvén ki és egyszerűsmind eddig ürességben volt állomások töltetvén be. Nevezetesen Incze János finöveldei aligazgató és gymn. tanár helyébe és pedig a nyelvészeti tanszakra Kiss Gusztáv segesvári segédlelkész, P. Elekes Lőrincz és P. Lakatos Kornél gymn. helyett. tanárok helyébe P. László Polycarp és P. Imre Márk neveztettek ki. Továbbá Éltes Eleknek egy évig üressen állott tanszékére Bálinth Lázár székely-udvarhelyi gymn. tanár rendeltetett ide át hasonló minőségben. A tavaly szintén elálatlan volt írás- és rajztanári állomásra Sipos Sándor sepsi-szentgyörgyi tisztviselő neveztetett ki ideigl. minőségben. Végre Bálinth tanár ezen gymnasiumnál az ének- és zenetanítást új kerékvágásba döczeitvén, ezeknek is élénkebb lendületet kívánt kölcsönözni. Szentpéteri tanár vállalkozott volt a gyorsírászatból adni leczkéket, de ezen ügy némi kezdeményezés után kellő siker nélkül pendült el.

A tanuló-ifjuság előtt, melyen még kisebb mérvben kezd látszani a minden irányban féktelenkedő korszellem befolyása, a fegyelmi törvények felolvastattak, s püspök ur ő nmlgnak a vallásos nevelésre vonatkozó utasításai szellemében az igazgató által bővebben értelmezettek.

A tanuló-ifjuság mindennap $\frac{1}{2}$ 8-kor eljárt a templomba; kivéven, kivált nálunk, a zordonnabb téli napokat. Vasár- és ünnepnapokon rendes exhortatiókat hallgatott és pedig két szakaszilag az al- és felgymnasium külön, s azután jelent meg a vasárnapokon 9 órakor külön ünnepnapokon 10 órakor a hívőkkel közös mise- és déleesti isteniszolgálaton. Tanárainak vezetése mellett részt vett nemcsak a mindenütt rendes egyházi körmenetekben, hanem az itt búcsukkal összekötött szent-antali és pünkösdi áhitatosságokban is, úgy mindazonáltal, hogy a keddi búcsuk által igénybe vett tanidő szeredára áthelyeztetett. A husvétii szent gyakorlatokat az ifjuság áhitattal végezte és ezen évben négyszer járult a szent gyónás- és áldozáshoz.

b) Tanodai krónika.

Nov. 4-ről 31040. szám alatt a m. kir. miniszterium módszertani értekezletek tartását rendelte el. Nálunk e rendszer a II. félévvel lépett életbe, s három hónapon át a püspök ur ő xcja mint főigazgató által dec. 17-ről közlött módszerint az értekezletek meg is tartattak és a jegyzőkönyvek fölterjesztettek.

Igazgató még a mult tanév elején a csik-somlyói gymnasium mellé egy légtünettani észleldét (observatorium meteorologicum) szándékozott felállítani; a tervet püspök ur ő nmltga is kegyesen pártolta, de egyéb eszközök mellett különösen egy Kappeller-féle légsulymérő beszerzésének és elhozatalának nehézségén az eszme valósitása fennakadván, igazgatónak még kellett egyelőre elégedni saját házi eszközeivel s inkább műkedvelésből űzött magán észleleteivel; míg végre az orsz. földdelejeességi és meteorologiai m. kir. központi intézet derék igazgatója Schenzl Guidó ur az ügyet felkarolta, a legszükségesebb szereket, ugymint:

1 Kappeller-féle légsulymérőt, I180 számu,

1 psychometert, vagyis száraz és nedves hőmérőt,

1 esőfelfogót, hozzátartazó mérőcsővel, megküldötte, s miután ez eszközök az intézet költségén fölszereltettek, és a szükséges szélzászló is már azelőtt megkészítettet: az új állomáson folyó 1873. január elsején a rendes észleletek megkezdettek, az eredmény minden hó végével a nevezett központi igazgatóságához felküldetett.

Az eszközök jó karban vannak. Az észleleteket jelenleg Imets Fülöp Jákó igazgató tanár ur vezeti: de arra a tanári testület in solidum is vállalkozott volt.

A folyó évi észleletek középéredménye havonként következő:

Hónap	00-ra vissza- vitt légnyomat mill. met.	Hévmérő Celsius sz.	Páramyomat mill. met.	Nedvesség százalékokban	Felhőzet derült=0 borult=10	Uralkodó szélirány	Csapadék összege mill. met.	J e g y z e t
	h a v i k ö z é p s z á m a							
Január	701·3	—3·8	3·4	93	4	DN.	18·59	Kert és mező ma is vi- rul; szántról szó sincs; az egerek pusztítanak.
Február	701·3	—5·1	3·2	87	3	D.	14·15	Két ízben eső esett.
Márcz.	698·5	4·9	4·7	75	2	D.	16·79	József napja volt a leg- sebb.
Ápril	696·3	8·9	5·9	70	3	DK.	30·98	Az utolsó napokban is hava- zott; a hó 1·30-ra szállt le; a márc. tenyészet e hó folytán visszaesett.
Május	697·5	12·0	7·9	76	3	N.	81·28	18-a a legm. = 22·8°.
Junius	699·5	16·0	11·2	82	3	N.	85·88	A diús termést néhol az egér vágja, máshol a roz- da bántja.

Márziusban a székelytörténeti pályadíjalaphoz ezen gymnasiumi tanártestület, s igazgató felszólítására ápril vége felé talán valamennyi tanodai ifjuság közt a legelső sorban, a tanuló-ifjúság is meghozta filléreit. A nemzeti ügy iránti érzelem emlékeül idejegyzem a sorokat, melyekben Jakab Elek ur, ezen székely nemzeti eszme megpendítője, mozgató lelke és lelkes valószínűítője parányi hozzájárulásunkat a nyilvánosság előtt nyugtázta:

„Imecs Fülep Jákó csik-somlyói gymnasium igazgató ur a vezetése alatti tanodából következő adományokat küldötte hozzám: a 7. osztály tanulóitól gyűlt 2 frt. 50 kr., 6-iktól 3 frt. 35 kr., az 5-iktől 2 frt. 30 kr., a 4-iktől 3 frt. 65 kr., a 3-iktől 2 frt. 90 kr., a 2-iktől 4 frt., az 1-től 1 frt. 65 kr., együtt 20 frt. 35 kr. Megjegyzí a szives beküldő, hogy azon intézet növendékei többnyire szegény szülők gyermekei; miért is a dolog megmagyarázásán kívül tartózkodott a rábeszéléstől is; annál jobban esik szép adományuk, mert azt látja belőle, hogy a nemzet reményének ezen fejlődő bimbója a szellem egyszerű lebbenésére is fogékonnyá vált, átértette a nemes ügy fontosságát s tudott lelki tehetsége csirázó zséngjében lelkesedni iránta!

Ebben önnek nagy része van, tisztelt igazgató ur! Üdvözltem az ifjuságnak és derék igazgatójának. A mi szép és nemes e tettben van azt a székely nemzet és magyar tudomány élvezendi, a dicsőség felett osztoznak a csik-somlyói hét osztály ifjai és szellemi vezetésökre igazán hivatott igazgatójuk.“

Főlebb a bevezető cikkben említve vannak e tanoda kiegészítésére vonatkozó mozzanatok; itt csak annyit lehet ismételni, hogy

május 21 — 25 napjaiban Mészáros Nándor főigazgató ur, mint az erd. kath. középtanodák meglátogatására kiküldött ministeri biztos, gymnasiumunkat körülményesen megvizsgálta.

Május 31-én Fogarasy Mihály püspök ur ő excja Csik-Somlyóra érkezvén, még az nap a tanári testület tiszteletét s a tanuló ifjuság fáklyás serenadját volt kegyes fogadni.

Junius 2-án a gymnasiumot, finövelvét, tanítóképezdét, elemi tanodát méltóztatott meglátogatni és megvizsgálni.

Junius 11-én ülte meg a gymnasiumi polgárság szokott helyén a Nagy-Somlyóhegy mögötti fenyvesben tavaszi ünnepélyét, mely üdítő kedélyességgel minden kivétel nélkül teljesen sikerülten folyt le.

Junius 16-án történt a kegyes főpásztor elnöklete alatt a csik-somlyói iskolák pénzalapját kezelő püsp. bizottmány azon gyűlése, mely a VIII. osztály beállítását határozatilag elvégre ki-
mondá.

Julius 2-án, a helybeli zárda-egyház magasztos encaenalis ünnepén, a magyarok nagysz-
szonya Mária különös tiszteletére „ascendáló“ ifjúság egy szép uj labarumat szenteltetett föl,
mely is P. László Polycarp máriatársulati elnök buzgólkodása folytán az ifjúság filléreiből s kegyes
jötevők adakozásából állítottatott ki.

Julius 10-én vették kezdetüket ez intézetnél a nyilvános vizsgálatok s csaknem min-
dennap délelőtt és délután folytak 24-ig bezárólag. A tanulmányi előmenetelt fennebb a statisti-
kai tábla mutatja.

Jul. 27-én a tanév hála-istenítisztelettel és a szokásos zárünnepélylyel ért véget.

c) Értesítés különösen a szülőket és ezek helyetteseit érdeklőleg.

1. A nyilvános tanulók szabályszerű felvétele szept. 29- és 30-án történik. Szükséges, hogy
a tanulók az illető szülők, avagy gyámnokok vezetése mellett irattassanak be.

2. Azon szülők és gyámnokok, kik nem a tanoda székhelyén laknak, gyermekök, vagy gyá-
moltjok fölvételekor alkalmas helyettesről tartoznak gondoskodni, kire a házi felügyeletre nézve
jogaikat és kötelességeiket átruházzák, hogy a gondviselés alá helyezett tanulót, illetőleg a tano-
dának fegyelmi és tanulmányi közléseit nevökben elfogadhassa s érvényt szerezhessen az itten nem-
csak a finöveldeben, hanem az egyes szállás-gazdákna is fennálló szállásügyi szabályzatnak.

3. A pót- és javító-vizsgálatokra az illető tanulók csak a következő tanév első havában
bocsáttatnak. E vizsgálatokat a tanulók azon tanodánál kötelesek kiállani, melynél megbuktak,
vagy azokat letenni elmulasztották.

4. Az első osztályba fölveendő tanulókra nézve a fölvételi vizsgálatok okt. első napjaiban
tartatnak.

5. A jövő 187³/₄-ik iskolai évre a VIII. osztály is megnyitandó lévén, ezen régvárt örven-
detes körülményre kivált a VI. és VII. osztályt végzett tanulók székely szülői és gyámjainak
figyelme ezennel felhivatik.

6. Minden tanuló köteles az előbbi évben nyert iskolai bizonyítványát, a 4 frt fölvételi,
vagy tandíjjal együtt, melyet az erd. r. k. bizottmány a középtanodák mindinkább szaporodó szük-
ségeinek némi fődözésére idei jan. 31-ről 984. számú intézvényével emelt 2-ről 4 frtra, s mely
alól szabályszerűen senki sem mentes, magával hozni.

Csik-Somlyón, 1873. július 25-én.

Imets Fülöp Jákó,
igazgató.

256 314

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
KÁJONI JÁNOS

